

การศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศไทย

การริเริ่มจัดการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นในประเทศไทยเกิดขึ้นจากความพยายามที่จะขจัดความไม่รู้หนังสือให้หมดสิ้นโดยเร็วพร วมกับการ เพิ่มพูนประสิทธิภาพและความรอบรู้ในการอ่านเขียนและการอาชีพให้แก่ผู้คนที่ไม่รู้หนังสือหรือรู้แล้วลืมเลือนไป จากการสำรวจสำมะโนประชากรประเทศไทยในปี 2480 พบว่าประเทศไทยมีพลเมือง 14,640,000 คน และเกือบร้อยละ 70.00 ของประชากรที่มีอายุ 10 ปีขึ้นไปยังเป็นผู้ไม่รู้หนังสือโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือถึง 6,378,584 คน หรือร้อยละ 68.80 ซึ่งนับว่าเป็นประเทศที่มีผู้ไม่รู้หนังสือค่อนข้างสูง¹ ดังนั้นในปี พ.ศ.2483 จึงได้มีการจัดตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นในสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีความมุ่งหมายที่สำคัญ 2 ประการคือ

1. ส่งเสริมการเรียนภาษาไทยให้ผู้เรียนพออ่านออกเขียนได้
2. ส่งเสริมให้รพชนที่พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

ฉะนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามความมุ่งหมายข้างตน กระทรวงศึกษาธิการจึงได้เปิดโรงเรียนผู้ใหญ่ให้จัดสอนแบบให้เปล่าทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะการศึกษาขั้นมูลฐาน (Fundamental Education) และชั้นมัธยม นอกจากนี้ยังมีกระทรวงทบวงกรม องค์การและสมาคมอื่น ๆ รวมดำเนินการด้วย สรุปผลในระยะเริ่มต้งงานนี้ ปรากฏว่าประชาชนสนใจในการศึกษาผู้ใหญ่มากและจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือลดลงถึงร้อยละ 22.60 ระหว่างปี พ.ศ.2485 ถึง พ.ศ.2488 เป็นสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยประสบภัยจากสงคราม ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจตกต่ำมาก เป็นเหตุให้การศึกษาผู้ใหญ่ระยะนั้นซบเซาชะงักงันไป

¹กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ, พ.ศ.2435-2507, (พระนคร:โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507), หน้า 729.

ต่อมาในปี พ.ศ.2490 จึงได้มีการฟื้นฟูการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นใหม่ พ.ศ. 2492 เริ่มจัดโรงเรียนอาชีวศึกษาผู้ใหญ่ เริ่มจัดการศึกษาประชาชนและจัดตั้งหอสมุดประชาชน พ.ศ.2494 โอนกองการศึกษาผู้ใหญ่มาสังกัดกรมสามัญศึกษา และใน พ.ศ. 2497 ได้จัดตั้งศูนย์กลางอบรมการศึกษาผู้ใหญ่ที่จังหวัดอุบลราชธานี เรียกชื่อว่า "ศูนย์กลางอบรมการศึกษาผู้ใหญ่จังหวัดอุบลราชธานี" ใช้อักษรย่อว่า ศอ.ศอ.ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Thailand UNESCO Fundamental Education Centre (TU FEC) รับนักศึกษาจากจังหวัดต่าง ๆ เข้ารับการอบรม 2 ปี เพื่ออบรมบุคคลที่จะออกไปเป็นเจ้าหน้าที่มูลสารศึกษา ในระยะแรกกระทรวงศึกษาธิการดำเนินงานเอง ต่อมา มีโครงการพัฒนาท้องถิ่นแห่งชาติขึ้นจึงโอนกิจการให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินงานต่อไป **ใน พ.ศ. 2499** กรมสามัญศึกษาได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินการศึกษาผู้ใหญ่ให้กว้างขวางกว่าเดิม เพื่อให้สนองต่อความต้องการของสังคม

กองการศึกษาผู้ใหญ่ได้พยายามปรับปรุงให้ตรงกับความต้องการของประชาชนให้มากยิ่งขึ้น งานการศึกษาผู้ใหญ่ของประเทศไทยในปัจจุบันจึงครอบคลุมทั้งการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนและนอกโรงเรียน แต่ลักษณะและขอบเขตของงานจะแตกต่างกับการศึกษาในระบบโรงเรียน เพราะจะเป็นการศึกษาที่จัดให้แก่ประชาชนทุกระดับอายุที่อยู่นอกระบบโรงเรียนภาคปกติตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระยะที่ 4 (พ.ศ.2520-2524)

งานการศึกษาผู้ใหญ่ทวีความสำคัญและได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังในสมัยคณะรัฐบาลชุด ฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจร ที่ได้จัดตั้งคณะกรรมการอำนวยการศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติขึ้น เพื่อให้ดำเนินการปรับปรุงส่งเสริมให้งานการศึกษาผู้ใหญ่ก้าวหน้าเป็นผลดีแก่ประเทศอย่างแท้จริง² นอกจากนั้นแล้วรัฐบาลยังได้รวมเอาการศึกษาผู้ใหญ่ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 2 (พ.ศ.2510-2514) เป็นครั้งแรก และ

²คำปราศรัยของ ฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เนื่องในวันการศึกษาผู้ใหญ่ (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2512), หน้า 1

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 3 (พ.ศ.2515-2519) และระยะที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) ก็ได้จัดงานการศึกษาผู้ใหญ่เข้าอยู่ในแผนด้วย โดยมุ่งหวังว่างานนี้จะช่วยพัฒนาบุคคลโดยเฉพาะชาวชนบทให้มีความรู้และประสิทธิภาพสูงขึ้น

คณะกรรมการอำนวยการศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติได้กำหนดความหมายของการศึกษาผู้ใหญ่ไว้ว่า "การศึกษายุใหญ่คือประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหลายที่จัดขึ้นให้แก่ประชาชนที่มีอายุพ้นเกณฑ์บังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา นอกกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนภาคปกติ"³ ในขณะที่เดียวกันกองการศึกษาผู้ใหญ่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้น โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษายุใหญ่ในปัจจุบันไว้ดังนี้ คือ⁴

1. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น อันจะช่วยให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
2. เพื่อปลูกฝังให้ประชาชนมีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม
3. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ และส่งเสริมทักษะอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพของชีวิตของประชาชน
4. เพื่อส่งเสริมศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ

~~การดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่ในปัจจุบัน แบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 3~~
ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 การศึกษายุใหญ่สายสามัญ หรือ การศึกษานอกกระบวนโรงเรียน
ประเภทจัดเป็นแบบแผน

³อรพินท์ วิบูลย์พันธ์ "งานการศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศไทย" วารสารครุศาสตร์
ฉบับพิเศษ : การศึกษารูปนัย (พระนคร:โรงพิมพ์คุรุสภา, 2518), หน้า 43.

⁴ประพันธ์ คุหามุกต์, "การศึกษานอกกระบวนโรงเรียน" วารสารการศึกษาผู้ใหญ่,
70 (พ.ศ.-มิ.ย., 2518) หน้า 37.

ประเภทที่ 2 การศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพหรือการศึกษานอกระบบโรงเรียน
ประเภทที่จัดเป็นแบบแผนพอประมาณ

ประเภทที่ 3 การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความรู้ให้แก่ประชาชน หรือการ
ศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทที่ไม่จัดเป็นแบบแผน

สำหรับประเภทที่ 1 การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญหรือการศึกษานอกระบบโรงเรียน
ประเภทจัดเป็นแบบแผนนั้น กำหนด หลักสูตรไว้แน่นอน จัดชั้นเพื่อให้ประชาชนที่ไม่มีโอกาส
ได้ศึกษาในโรงเรียนภาคปกติ ได้มีโอกาสเข้าศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ผู้ที่ได้รับประกาศ
นียบัตรตามหลักสูตรนี้มีศักดิ์และสิทธิ เท่ากับผู้ได้รับประกาศนียบัตรจากโรงเรียนภาคปกติ⁵
การศึกษานอกระบบประเภทนี้มีความมุ่งหมายดังนี้คือ

1. แก้ไขการไม่รหนังสือและป้องกันการล้มหนังสือ
2. ให้ผู้หนังสือแล้วได้มีโอกาสศึกษาเพิ่มเติม
3. ส่งเสริมความคิด ความสามารถทางด้านวัฒนธรรม อาชีพ ผลิตนามัย
และการวางแผนครอบครัว
4. ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปรับปรุงตัวในสังคม
ปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม⁶

การศึกษานอกระบบสายสามัญ มักจัดตั้งขึ้นในโรงเรียนหรือสถานที่ของหน่วยราชการ
องค์การ สมาคม โดยใช้อาคารสถานที่ อุปกรณ์การสอนและบุคลากรของโรงเรียนภาคกลาง
วันหรือของหน่วยงานนั้น ๆ มาใช้สอนนักศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษาช่วยเหลือทางด้านคา
ตอบแทนครู ค่าวัสดุอุปกรณ์และการนิเทศ ในด้านหลักสูตรการศึกษานอกระบบประเภทนี้ มีหลักสูตร

⁵กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, การศึกษานอกระบบ, (พระนคร:โรงพิมพ์
การศาสนา, 2518), หน้า 25.

⁶คณะกรรมการดำเนินการศึกษาและทางโครงการพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน,
รายงานสภาพขอเท็จจริงของการศึกษานอกโรงเรียน พ.ศ. 2512-2516 (เมษายน, 2518)
หน้า 6.

เท่ากับประโยคประถมศึกษาตอนต้น ประถมศึกษาตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนี้

1. การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญระดับอ่านออกเขียนได้หรือระดับประถมศึกษาตอนต้น

1.1 หลักสูตรภาคหลักรฐานภาคต้น (เทียบเท่า ป.2) และหลักสูตรภาคหลักรฐานภาคปลาย (เทียบเท่า ป.4) ใช้เรียนหลักสูตรละ 6 เดือน หลักสูตรนี้ใช้สำหรับโรงเรียนผู้ใหญ่ระดับประถมศึกษาทุกแห่ง ยกเว้นโรงเรียนผู้ใหญ่ในกรุงเทพฯ โรงเรียนผู้ใหญ่ในเรือนจำและโรงเรียนผู้ใหญ่ในจังหวัดที่ใช้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ

หลักสูตรระดับประถมศึกษาตอนต้นยังมีหลักสูตรใหม่คือ หลักสูตรแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบเบ็ดเสร็จ ใช้เวลาเรียนเพียง 5-6 เดือน วิชาที่สอนเน้นหนักในเรื่องการทำมาหากิน เศรษฐกิจ อนามัย ชีวิตครอบครัว หน้าที่พลเมือง และ ศีลธรรม โดยเน้นให้รู้จักคิดเป็น และแก้ปัญหาชีวิตประจำวันของตนและชุมชนได้

1.2 หลักสูตรระดับที่ 1 (เทียบเท่า ป.2) และระดับที่ 2 (เทียบเท่า ป.4) ใช้เวลาเรียนระดับละ 6 เดือน หลักสูตรนี้ใช้สำหรับโรงเรียนผู้ใหญ่ในกรุงเทพฯ เน้นทางด้านวิชาการสำหรับผู้ที่จะศึกษาต่อสายสามัญระดับสูงขึ้น และโรงเรียนผู้ใหญ่ในเรือนจำ

2. การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญชั้นสืบเนื่อง แบ่งเป็น 3 ระดับคือ

2.1 ระดับประถมศึกษาตอนปลาย ได้แก่หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับที่ 3 (เทียบเท่า ป.7) ใช้เวลาเรียน 1 ปี 6 เดือน

2.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้แก่หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับที่ 4 (เทียบเท่า ม.ศ.3) ใช้เวลาเรียน 1 ปี 6 เดือน เหมือนกับระดับที่ 3

2.3 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับที่ 5 (ม.ศ.5) ใช้เวลาเรียน 2 ปี เหมือนหลักสูตร ม.ศ.4 และ ม.ศ.5 ภาคปกติที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เปิดสอน 3 แผนกคือ วิทยาศาสตร์ ศิลป และ ทัวไป การศึกษาผู้ใหญ่

ระดับที่ 5 นี้เป็นงานใหม่ที่เพิ่งริเริ่มจัดขึ้นในกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษาเมื่อปี พ.ศ.2512 โดยเปิดสอนในโรงเรียนของกรมสามัญศึกษาที่มีชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 5 โรงเรียนแรกคือโรงเรียนเทพศิรินทร์ โรงเรียนวัดราชาธิวาส โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ โรงเรียนอมรินทร์าราม และโรงเรียนวัดชนะสงคราม โรงเรียนดังกล่าวให้เรียกชื่อว่า โรงเรียนผู้ใหญ่และต่อท้ายด้วยชื่อของโรงเรียนนั้น เช่น โรงเรียนผู้ใหญ่เทพศิรินทร์ ฯลฯ ในระยะแรกโรงเรียนดังกล่าวทำหน้าที่คล้ายโรงเรียนกวดวิชาภาคค่ำ นักศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียนครบหลักสูตรมีสิทธิสอบได้เฉพาะการสอบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสำหรับบุคคลภายนอกในเดือนสิงหาคมเท่านั้น ต่อมาหลังจากเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 คณะรัฐบาลมีมติให้งบประมาณขยายการศึกษาออกโรงเรียน กรมสามัญศึกษาจึงอนุมัติให้โรงเรียนสังกัดกรมของตนทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เปิดทำการสอนการศึกษาผู้ใหญ่ระดับที่ห้าขึ้น และยินยอมให้นักศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียนครบหลักสูตร สอบประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายพร้อมกับนักเรียน ม.ศ.5 ภาคปกติได้ ซึ่งจะได้นำมาสอบในวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ.2519 นี้เป็นครั้งแรก จึงกล่าวได้ว่างานการศึกษาผู้ใหญ่ระดับที่ห้านี้ เพิ่งเริ่มปฏิบัติงานจริงจังในปี พ.ศ.2517 นี้เอง

ประเภทที่ 2 การศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพหรือการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทนี้จัดเป็นแบบแผนพอประมาณ จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ด้านวิชาชีพ เพื่อเพิ่มพูนรายได้ของครอบครัวและสนองความต้องการของตลาดแรงงาน เช่น โรงเรียนอาชีพศึกษาผู้ใหญ่ประจำที่ จัดสอนโดยใช้สถานที่ และครูของโรงเรียนการช่างภาคกลางวัน สังกัดกรมอาชีพศึกษา โรงเรียนผู้ใหญ่เคลื่อนที่ จัดเป็นหน่วยเคลื่อนที่เล็ก ๆ ไปบริการประชาชนในท้องถิ่นที่มีประชากรในหมู่บ้านระหว่างเวลา 9.00-15.00 น. และโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ จัดเป็นหน่วยเคลื่อนที่สำหรับบริการประชาชนในท้องถิ่นที่มีประชากรหนาแน่น นอกจากนั้นยังมีการจัดกิจกรรมการศึกษาวิชาชีพระยะสั้นตามกลุ่มสนใจ เพื่อสนองความต้องการของประชาชนที่รวมกลุ่มกัน เช่น การเพาะเห็ดฟาง ทำขนมครก ฯลฯ

ประเภทที่ 3 คือ การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความรู้แก่ประชาชนหรือการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทที่ไม่จัดเป็นแบบแผน ได้แก่การจัดห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือ

พิมพ์ประจำหมู่บ้าน หน่วยการศึกษาประชาชนโดยนำความรูต่าง ๆ สู่ประชาชนโดย
ผ่านสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หอสมุดเคลื่อนที่ และ หนังสือพิมพ์

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย